View the original article

از گوشه و کنار جهان

از زندان‌های مخوف تا هتل‌های مجلل؛ روسیه با حافظهٔ تاریخی خود چه می‌کند؟

رادیو اروپای آزاد/رادیو آزادی

۰۶/آذر/۱۴۰۵

زندان کرستی سن پترزبورگ که زمانی محل نگهداری بسیاری از زندانیان سیاسی مشهور روسیه بود، اکنون در حال تبدیل شدن به یک هتل و رستوران لوکس است

در واپسین سال‌های «پاکسازی بزرگ» استالین، لف گومیلیوف، تاریخ‌نگار روس و فرزند آنا آخماتوا، در زندانی با دیوارهای آجری سرخ‌رنگ در سن‌پترزبورگ محبوس بود؛ زندانی بدنام و به‌جامانده از دوران تزارها که به محل نگهداری زندانیان سیاسی شهرت داشت.

سال‌ها پیش از او، لئون تروتسکی، انقلابی پرشور بلشویک، و سال‌ها پس از او، جوزف برودسکی، شاعر نامدار روس، نیز در همین زندان محبوس بودند.

در سال‌های ۱۹۳۸ و ۱۹۳۹ که گومیلیوف در زندان به سر می‌برد، آنا آخماتووا، شاعر بزرگ روس، در صف‌های طولانی ملاقات زندانیان از سرما می‌لرزید، به امید آن‌که پسرش را ببیند و بسته‌های غذا را به او برساند.

یکی از مشهورترین منظومه‌های آخماتووا، «رکوئیم»، با توصیف استیصال خود او و میلیون‌ها انسان دیگری آغاز می‌شود که عزیزان‌شان گرفتار گردباد سرکوب‌های استالین شده بودند.

نام مجموعه زندان «کرستی»، تا اندازه‌ای به‌واسطهٔ همین اثر آخماتووا، از دیرباز با خاطرات تلخ مردم روسیه گره خورده است.

توصیف شاعرانه‌ی آنا آخماتووا از ناامیدی‌اش برای دیدن پسر زندانی‌اش بازتابی از ناامیدی میلیون‌ها روسی دیگر بود

اما زندان کرستی از جنبه‌ای دیگر نیز اهمیت دارد. این زندان در یکی از مناطق مرکزی سن‌پترزبورگ، در خیابان ساحلی در حاشیهٔ رود نِوا، قرار دارد و زمین آن بسیار ارزشمند است.

اوایل ماه نوامبر، بیل‌های مکانیکی و تراکتورها به جان دیوارهای آجری این مجموعهٔ قدیمی افتادند. زندان از سال ۲۰۱۷ تعطیل شده بود و حالا قرار است جای خود را به مجموعه‌ای از هتل‌های مجلل، مراکز آب‌درمانی و رستوران‌ها بدهد.

کرستی تنها زندانی نیست که سرمایه‌گذاران نزدیک به صاحبان قدرت برای تبدیل آن به مجموعه‌ای تجاری و اقامتی مجلل دست به کار شده‌اند. در سراسر روسیه، سازمان فدرال زندان‌ها شمار فزاینده‌ای از زندان‌ها و بازداشتگاه‌ها را تعطیل می‌کند و به فروش می‌رساند.

آنا کارتنیکووا، که پیش‌تر تحلیلگر سازمان فدرال زندان‌های روسیه بود و سپس در سازمان حقوق بشری «ممموریال» فعالیت می‌کرد، می‌گوید این تغییر کاربری چند هدف را دنبال می‌کند.

فروش این املاک از یک سو برای دولت درآمدزا است و از سوی دیگر، هزینه‌های سازمان زندان‌ها را کاهش می‌دهد؛ چراکه این سازمان می‌تواند با ایجاد زندان‌های بزرگ‌تر، یا به‌اصطلاح «ابَرزندان‌ها»، شمار بیشتری از زندانیان را در شرایطی نسبتاً مدرن‌تر نگهداری کند.

اما این روند به دولت روسیه امکان می‌دهد از مواجهه با مسئلهٔ دشوار دیگری نیز طفره برود؛ زنده نگه داشتن یاد گذشتهٔ پرآشوب روسیه در قرن بیستم؛ تاریخی که در ۲۶ سال گذشته، از زمانی که ولادیمیر پوتین به چهرهٔ مسلط عرصهٔ سیاسی این کشور تبدیل شد، به‌تدریج تطهیر یا به‌کلی بازنویسی شده است.

ممنوع کردن فعالیت سازمان حقوق بشری موریال نیز بخشی از همین روند بوده است. این سازمان بیش از هر نهاد غیردولتی دیگری برای مستندسازی جنایت‌های تاریخی در روسیه و زنده نگه داشتن یاد آن‌ها تلاش کرده بود.

زندان کرستی در سال ۲۰۱۷ تعطیل شد و زندانیان آن به یک مجتمع جدید در جنوب شرقی سن پترزبورگ منتقل شدند

کارتنیکووا در گفت‌وگو با شبکهٔ «کارنت تایم» رادیو اروپای آزاد/رادیو آزادی می‌گوید: «دولت در حال حاضر به مکان‌های یادبود تاریخی فقط از منظر تخریب، ویرانی یا دیگر راه‌های از میان بردن آن‌ها نگاه می‌کند. بنابراین، فکر می‌کنم باید از همان ابتدا گزینهٔ ایجاد چنین مکان‌هایی را منتفی دانست.»

او می‌افزاید: «چرا این مکان‌ها را می‌فروشد؟ چون فرصتی برای کسب درآمد در آن‌ها می‌بیند.»

جایی که «بتوانیم مدونا را به آن‌جا بیاوریم»

زندان «بوتیلکا»، یکی دیگر از زندان‌های به‌جامانده از قرن نوزدهم در سن‌پترزبورگ که زمانی محل حبس ملوانان بود، در سال ۲۰۰۴ از وزارت دفاع روسیه به شهرداری این شهر واگذار شد.

شش سال بعد، شرکتی متعلق به رومن آبراموویچ، میلیاردر و الیگارش روسی، حق بهره‌برداری و بازسازی این مجموعه را به دست آورد و در آن کافه، رستوران، سالن زیبایی و آموزشگاه باله دایر کرد.

در مرکز مسکو نیز ساختمانی که زمانی محل استقرار مسئولان اداری زندان مجاور آن، «تاگانکا»، بود، اکنون به هتلی شیک با ۸۲ اتاق تبدیل شده است. هزینهٔ یک شب اقامت در این هتل از پنج هزار و ۲۸۰ روبل (۷۰ دلار) آغاز می‌شود.

زندان تاگانکا در سال ۱۸۰۴ ساخته شده بود و تا زمانی که نیکیتا خروشچف، رهبر اتحاد جماهیر شوروی، دستور تخریب آن را صادر کرد، محل نگهداری زندانیان سیاسی بود. از میان ساختمان‌های این مجموعه، تنها ساختمان اداری آن از تخریب در امان ماند.

الکساندر شاراپوف، سرمایه‌گذار حوزهٔ املاک، می‌گوید این ساختمان را در سال ۲۰۱۴ به بهای ۱۵ میلیون و ۲۰۰ هزار روبل، معادل حدود ۴۰۰ هزار دلار در آن زمان، خرید و سپس ۵۰۰ میلیون روبل برای بازسازی آن هزینه کرد.

او بعدها در همین مکان موزه‌ای نیز دایر کرد که به معرفی برخی از زندانیان مشهور سابق تاگانکا و فرهنگ زندان در روسیه اختصاص دارد.

در توبولسک، شهری تاریخی در سیبری که قلعهٔ آن از دوران تزارها به‌جا مانده، بازداشتگاهی در مجموعهٔ مرکزی شهر، موسوم به «کرملین»، زمانی محل نگهداری زندانیانی بود که به کار اجباری یا تبعید فرستاده می‌شدند.

در جریان پاکسازی‌های استالین، بیش از دو هزار و ۵۰۰ نفر در محوطهٔ مجاور این بازداشتگاه اعدام شدند.

این مجموعه که اکنون «اوزنیک» (به‌معنای زندانی) نام دارد، علاوه بر موزه‌ای دولتی دربارهٔ تاریخ کار اجباری زندانیان در سیبری، اقامتگاهی با ۱۶ تخت را نیز در خود جای داده است؛ اقامتگاهی که اتاق‌هایش به‌شکل سلول‌های زندان طراحی شده‌اند.

هزینهٔ یک شب اقامت روی تخت‌های دوطبقه در سلول‌های چهار یا شش‌نفرهٔ این مجموعه از ۶۰۰ روبل (هفت دلار) آغاز می‌شود.

یکی از مسافران در بخش نظرات اینترنتی این اقامتگاه نوشته است: «چه اقامتگاه فوق‌العاده‌ای! خیلی شیک است، حتی سلول تنبیهی هم دارد.» او در ادامه نوشته است: «فضای خاصی دارد، تمیز و راحت است. راحت خواب‌مان برد و با این‌که این‌جا قبلاً زندان بوده، خواب شیرینی داشتیم.»

در منطقهٔ کمروو، از مراکز استخراج زغال‌سنگ در روسیه، مقامات شوروی در سال ۱۹۷۰ زندان فوق‌امنیتی شمارهٔ چهار را تأسیس کردند.

قرار گرفتن این زندان در دامنهٔ پیست کوچک اسکی که در سال ۱۹۸۱ افتتاح شده بود، توجه سرمایه‌گذاران را به آن جلب کرد. سرانجام در سال ۲۰۲۰ زندان تعطیل شد تا مقامات در آن مجموعه‌ای تفریحی برای کارکنان احداث کنند.

اما این طرح هیچ‌گاه به اجرا درنیامد و تا همین ماه نوامبر، مجموعهٔ زندان همچنان متروک و رو به ویرانی بود و مقامات در تدارک برگزاری مزایده‌ای جدید بودند.

نمایی از زندان کرستی، بازداشتگاه سابق پیش از محاکمه، در سن پترزبورگ

آلکسی استویانوف، مدیر مجموعهٔ تفریحی منطقه، به یک رسانهٔ محلی گفته است: «ما به مکانی نیاز داریم که بتوانیم مدونا را به آن‌جا بیاوریم. البته قابل درک است که چرا سرمایه‌گذاران تمایلی به ساخت چنین مجموعه‌ای ندارند؛ هم سرمایهٔ هنگفتی می‌خواهد و هم مدت زیادی طول می‌کشد تا سرمایه‌شان بازگردد.»

وزیر گردشگری منطقه نیز دربارهٔ اهمیت فرهنگی این مجموعه به روزنامهٔ «آرگومنتی ای فاکتی» گفته است: «این ساختمان‌ها جزو آثار میراث فرهنگی نیستند و هیچ ارزش تاریخی ندارند.»

از پشت میله‌های زندان تا جبهه‌های جنگ اوکراین

فروش ساختمان‌های زندان راهی برای کاهش هزینه‌های سازمان فدرال زندان‌های روسیه است.

شبکهٔ گستردهٔ زندان‌های این کشور، شامل بازداشتگاه‌ها، اردوگاه‌های کیفری، اردوگاه‌های کار اجباری و دیگر مراکز پراکنده در سراسر روسیه، تا پیش از سال ۲۰۲۱ بیش از ۴۶۵ هزار زندانی را در خود جای داده بود.

اما به گفتهٔ آرکادی گوستف، رئیس سازمان فدرال زندان‌های روسیه، شمار زندانیان تا ماه مه امسال با کاهشی نزدیک به ۴۰ درصد به ۲۸۲ هزار نفر رسیده است. او دلیل این کاهش را انسانی‌تر شدن مجازات‌های کیفری عنوان کرد.

گوستف در عین حال به‌طور ضمنی یافته‌های رسانه‌های مستقل و سازمان‌های حقوق بشری را نیز تأیید کرد؛ این‌که به‌کارگیری زندانیان در صفوف پیاده‌نظام ارتش روسیه در جنگ اوکراین، آن هم با مهارت‌های نظامی اندک و عملاً در حکم گوشت دم توپ، شمار زندانیان این کشور را به‌شدت کاهش داده است.

با این همه، آنا کارتنیکووا می‌گوید به‌رغم تعطیلی شماری از زندان‌ها، بازداشتگاه‌های بزرگ محل نگهداری متهمان پیش از محاکمه همچنان بیش از ظرفیت خود بازداشتی دارند.

به گفتهٔ او، مقامات افراد را مدت بیشتری در بازداشت نگه می‌دارند تا آن‌ها را به پذیرش اعزام به جنگ اوکراین وادار کنند.

کارتنیکووا می‌گوید: «نمی‌توانند همه را همان ابتدا متقاعد کنند که به جبهه بروند. اما اگر مدتی را در بازداشتگاه بگذرانند و ببینند پروندهٔ کیفری‌شان مختومه نمی‌شود و اشتباهی هم که رخ داده اصلاح نخواهد شد، احتمالاً در تصمیم خود تجدیدنظر می‌کنند...»

«مکانی برای آزادی»

مجموعهٔ زندان کرستی در سن‌پترزبورگ در سال‌های پایانی فعالیتش محل نگهداری متهمان پیش از محاکمه بود. با تعطیلی این زندان در سال ۲۰۱۷، زندانیان آن به مجموعه‌ای جدید در جنوب شرقی شهر منتقل شدند.

حالا قرار است مجموعه‌ای به ارزش ۱۵ میلیارد روبل (۱۸۲ میلیون دلار) جای پنجره‌های میله‌دار و راهروهای بتنی سرد و بادگیر کرستی را بگیرد.

این مجموعه شامل هتلی چهارستاره با ۱۳۶ اتاق برای مسافران کاری، هتلی «خانوادگی» با ۱۲۶ اتاق، گذری روباز با انواع غذاخوری‌ها، سالن کنسرت و زمین بازی کودکان خواهد بود.

محوطهٔ هواخوری سابق زندان، جایی که زندانیان با لباس‌های نازک، در فرصت کوتاه هواخوری روزانه‌شان قدم می‌زدند، به رستورانی مجلل تبدیل خواهد شد.

شرکت ساختمانی «کاوی‌اس» در فوریهٔ ۲۰۲۵ این ملک را به بهای یک میلیارد و ۱۴۰ میلیون روبل خرید. این شرکت در مزایده رقیبی را پشت سر گذاشت که پیشنهاد کرده بود در محل زندان «موزهٔ تاریخ خیر و شر» تأسیس شود.

شرکت کاوی‌اس طراحی نشان تجاری مجموعه را نیز به آرتمی لبدف، طراح گرافیک مشهور روسی، سپرده است.

لبدف در ماه ژوئن، هنگام رونمایی از طرح خود در مجمع اقتصادی سن‌پترزبورگ، گفت: «این‌جا زمانی محل حبس بود، اما حالا مکانی برای آزادی است.»

بیشتر در این باره:

یک روز از زندگی زنان در زندان‌های بلاروس

© ۲۰۲۶ تمام حقوق این وب‌سایت، بر اساس مقررات کپی‌رایت، برای رادیو فردا محفوظ است.